

Prospectie met ingreep in de bodem te Leuven-Heverlee, Kapeldreef 62, in het kader van de fieldschool van de KU Leuven

Marc Lodewijckx

Leuven, 2014

Colofon

Rapport Onderzoekseenheid Archeologie KU Leuven

Plaats	Leuven
Locatie	Kapeldreef 62 te Heverlee
Kaartblad	Kaartblad 32/2 van de topografische kaart van België 1/10.000
Kadaster	Afdeling 10, Sectie C, nummer 5L (partim), gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen
Dossier	Vergunning tot het uitvoeren van een prospectie met ingreep in de bodem 2014/076, op naam van Marc Lodewijckx Vergunning tot het uitvoeren van een archeologische controle met een metaaldetector 2014/076 (2), op naam van Marc Lodewijckx
Eindverantwoordelijke	Prof. dr. Marc Lodewijckx, Onderzoekseenheid Archeologie
Periode uitvoering	31 maart tot en met 4 april 2014
Opslag archaeologica Opslag archief	Katholieke Universiteit Leuven, Erasmushuis, Faculteitsgebouw Letteren Katholieke Universiteit Leuven, Onderzoekseenheid Archeologie, Erasmushuis, Faculteitsgebouw Letteren, Blijde-Inkomststraat 21, Leuven
Alle foto's	Marc Lodewijckx

1. Inleiding

De *fieldschool* (B-KUL-F0WM7A) is een terreinpracticum waarbij de studenten inzicht en vaardigheden worden bijgebracht die de praktische toepassing en de concrete uitvoering zijn van de onderzoeksmethoden en -technieken die ze in de voorafgaandelijke colleges hebben geleerd. De studenten ervaren de *fieldschool* als een grote meerwaarde in de opleiding en zijn dus vragende partij dat hieraan veel aandacht wordt geschonken. Ook de externe stagebegeleiders waarbij de studenten later hun terreinstages gaan uitvoeren zijn erg opgetogen over de goede voorbereiding die de studenten door de *fieldschool* hebben genoten vóór de uitvoering van de stages.

De Onderzoekseenheid Archeologie hecht dan ook veel belang aan de continuïteit en kwalitatieve uitbouw van dit opleidingsonderdeel. De aanpak van de vorige jaren verliep erg vlot door de goede bereikbaarheid van het terrein voor de studenten en medewerkers en de complementaire faciliteiten die ons ter beschikking worden gesteld door de Technische Diensten van de KU Leuven. Het terrein waarop in de vorige twee jaren de sleuven konden worden aangelegd werd vanaf het voorjaar 2013 echter ingenomen door de werf van de nieuwe vleugel van het bestaande gebouw, gelegen aan de Kapeldreef 62 te Heverlee. Daarmee werd meteen het bewijs geleverd dat de 'proefsleuven' van de vorige jaren meteen ook een praktisch nut hebben gehad als prospectie met ingreep in de bodem voor het betrokken perceel en als preventief onderzoek, voorafgaandelijk de constructie van het nieuwe gebouw.

In samenwerking met de Technische Diensten van de KU Leuven werd afgesproken om in de toekomst het belendende perceel te gebruiken voor de aanleg van de benodigde sleuven voor de *fieldschool*. Dat perceel werd in de afgelopen jaren al gebruikt voor het uitvoeren van de oppervlakteprospectie (*fieldwalking*), het boren en de meettechnieken. De sleuven werden aangelegd langs de toegangsweg, een deel van het perceel dat bij voorkeur in aanmerking zal komen voor verdere bebouwing. De sleuven werden dwars aangelegd op de sleuven van de *fieldschool 2013* om extra sporen te creëren die konden worden ingemeten. De sleuven werden onder mijn toezicht aangelegd op woensdag 26 maart 2014 door de firma Puttevels van Linter die reeds sinds 1977 archeologische grondwerken uitvoert. De activiteiten van de *fieldschool* zelf grepen plaats van maandag 31 maart tot en met vrijdag 4 april 2014. De sleuven werden in de daarop volgende week gedicht door de Technische Diensten van de KU Leuven en het terrein werd achteraf ingezaaid met maïs.

De eigenlijke *fieldschool 2014* ging door van 31 maart tot en met 4 april 2014. Door de sterke daling van het aantal studenten van de 1 Bachelor Archeologie kon de *fieldschool 2014* beperkt blijven tot één week zonder dat we aan kwaliteit van de opleiding en begeleiding moesten inboeten. Wij danken het Agentschap Onroerend Erfgoed voor de vlotte afhandeling van de aanvraag tot de vergunning van de prospectie met ingreep in de bodem met dossiernummer 2013/076 en ook de Technische Diensten van de KU Leuven (coördinator: Martine Stoffyn) voor het ter beschikking stellen van het terrein en de vlotte samenwerking.

Onze dankbaarheid gaat vooral uit naar de wetenschappelijke medewerkers, Natalja Calliauw, Frank Carpentier, Jo Claeys en Brecht Lambrechts voor de gedegen opleiding en begeleiding van de studenten en vooral ook naar Marianne Toonen die de omvangrijke (administratieve) organisatie en coördinatie voor haar rekening heeft genomen. Verder gaat mijn dank ook uit naar de 22 studenten die met enthousiasme aan de *fieldschool 2014* hebben deelgenomen.

Marc Lodewijckx
Academisch eindverantwoordelijke

2. Geografische context

De site is gelegen in de alluviale vlakte tussen de loop van de Dijle en de Voer die in de Dijle uitmondt in het centrum van Leuven. Beide rivieren zijn momenteel sterk gekanaliseerd en de belendende gronden werden grotendeels aangepast aan een specifieke bestemming. Zo werden de percelen die door de Campus Heverlee worden ingenomen goed gedraineerd en enigszins opgehoogd. De belendende landbouwpercelen zijn vooral in de wintermaanden erg verzadigd met water, wat kan worden waargenomen aan de hand van de chronische plassen die in het voorjaar langzaam opdrogen. Deze percelen worden pas laat in het voorjaar ingezaaid, meestal met maïs, bijv. Het Klein Brouck Veld). Andere percelen worden buiten de exploitatie gehouden en zijn bestemd als natuurgebied of als overstromingsgebied van de Dijle, bijv. Het Klein Heverlé Brouck.

Fig. 1: Kaart met de Dijle en de Voer en de gebouwen van de campus Heverlee, met een streepje op de plaats van de sleuven.

3. Historische context

Gezien de ligging in de alluviale gronden is het erg onwaarschijnlijk dat er sporen van historische bebouwing konden worden aangetroffen. Op de kaart van Ferraris (1778, kaartblad 111) zien we geen gebouwen of constructies die in het betrokken gebied gelegen zijn. Enkel het kasteel van Arenberg is wat verder stroomafwaarts aan de Dijle gelegen en het Celestijnenklooster op het lage plateau op de rechteroever van de Dijle. De valleigronden zijn gedeeltelijk ingedeeld in vierkante percelen en waren dus in gebruik voor landbouwkundige doeleinden. In de jaren 60 van de 20ste eeuw werd dit gebied ontwikkeld en een deel van de gronden in gebruik genomen voor de nieuwe gebouwen van de Campus Heverlee, voornamelijk onderzoekslokalen en auditoria voor colleges van de opleidingen van Exacte Wetenschappen. Een paar decennia later werden de bestaande gebouwen geheel of gedeeltelijk vernieuwd of aangepast aan de nieuwe behoeften. In afgelopen jaren echter werden diverse nieuwe constructies gebouwd, meestal binnen de oorspronkelijke structuur van de campus. Een bekend voorbeeld daarvan is het nieuwe Geo-Instituut maar de laatste jaren zijn er op de campus diverse andere gebouwen bijgekomen om de steeds grotere omvang van het aantal studenten, onderzoekers en andere personeelsleden te kunnen opvangen. De uitbreiding van het gebouw, gelegen Kapeldreef 62, met een nieuwe vleugel op de plaats van onze sleuven van de vorige jaren, is daarvan een minder opvallend voorbeeld.

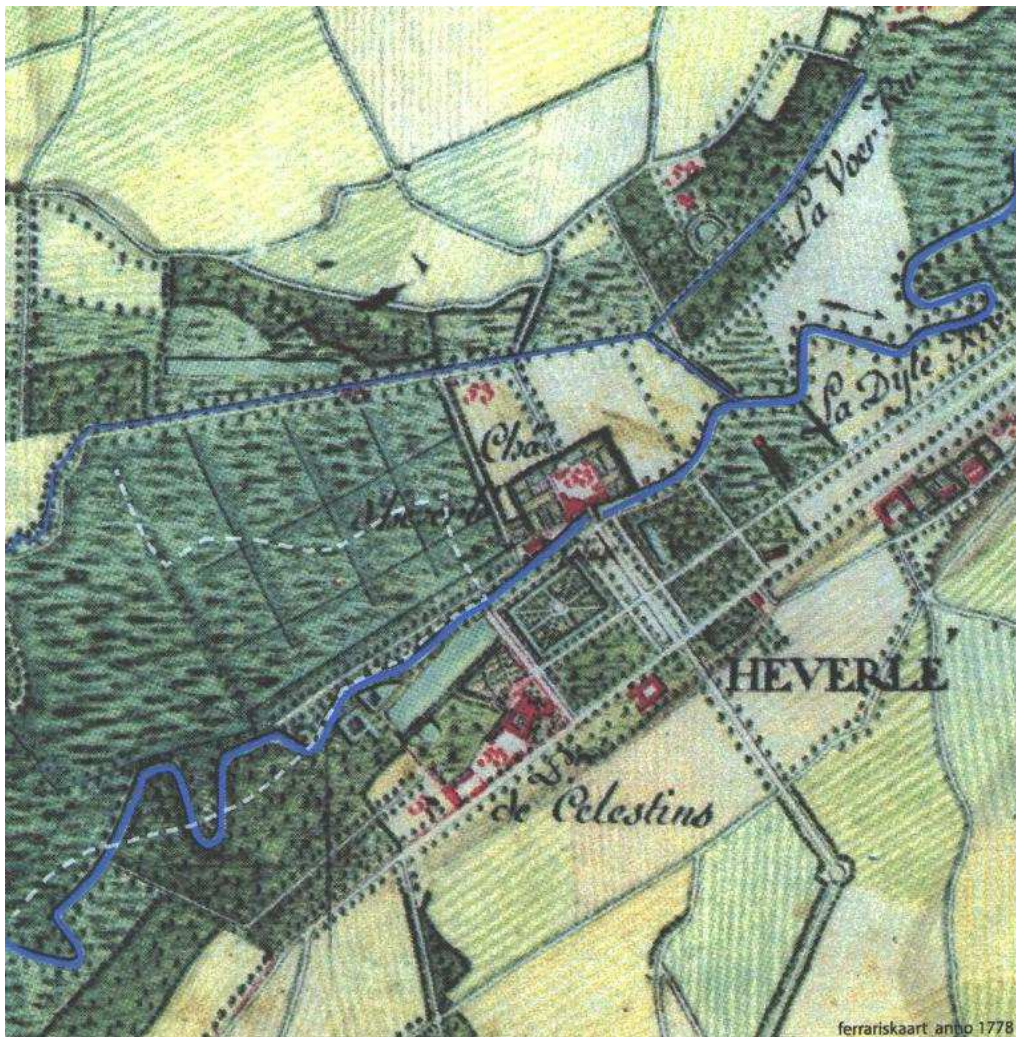

Fig. 2: Kaart van Ferraris van het gebied (1778). Zichtbaar in rood zijn het kasteel van Arenberg en het Celestijnenklooster van Heverlee. De gronden zijn wel ingedeeld in vierkante percelen en waren dus in gebruik voor landbouwkundige doeleinden.

4. Methodiek van het onderzoek

Tijdens de *fieldschool* (B-KUL-F0WM7A) worden de studenten ingeleid in de praktische vaardigheden en -inzichten die ze nodig hebben in het latere beroepsleven en die tijdens de voorafgaandelijke colleges reeds op theoretische wijze werden uiteengezet. Hiervoor worden vier gelijktijdige sessies van prospectie- en meetoefeningen op terrein georganiseerd. De studenten van de 1 Bachelor Archeologie worden daartoe onderverdeeld in diverse kleine groepen van 5 (à 6) studenten die, telkens onder leiding van een wetenschappelijk medewerker, elke dag een aantal activiteiten dienen uit te voeren. Die 4 sessies zijn

- de veldprospectie en boren met diverse typen van boren in een gridsysteem,
- de meettechnieken met o.a. het gebruik van orthogonaal prisma, niveauijker, *total station*...
- de opgravingstechnieken, waaronder schaafttechnieken, aflijnen en intekenen van archeologische sporen en het vrijleggen van vondsten,
- het herkennen van gelaagdheid en intekenen van profielen en de bemonstering.

Voor de twee laatste sessies, het schaven en het intekenen van archeologische sporen in plan en het intekenen van profielen, dienen we te kunnen beschikken over één of meerdere sleuven. Om de logistieke problemen tot een minimum te kunnen beperken hebben we aan de KU Leuven gevraagd om de beschikking te krijgen over gronden in eigen bezit. De toegezegde gronden zijn ideaal voor het uitvoeren van de geplande activiteiten en zijn tevens bestemd voor de toekomstige uitbreiding van de universitaire campus in Heverlee zodat onze ingreep tevens kan worden opgevat als een noodzakelijk vooronderzoek.

Fig. 3: Het terrein voor de aanvang van de *fieldschool* 2014. Het gebied is bestemd voor de toekomstige uitbreiding van de campus. Op de voorgrond de zone waarop de sleuven zullen worden aangelegd. Daarachter het gebouw dat in 2013 werd gebouwd en in 2014 in gebruik werd genomen. De sleuven van de *fieldschool* van 2011 en 2012 werden aangelegd op de plaats waar dit gebouw was voorzien.

Zoals in de vorige jaren werden er twee parallelle sleuven aangelegd zodat de diverse groepen studenten de voorziene activiteiten gelijktijdig konden uitvoeren. De sleuven werden dit jaar getrokken dwars op de richting van de belendende weg en van de sleuven van vorig jaar zodat de sporen daarvan werden gesneden en als oefening konden worden ingetekend. De sleuven waren 25 m lang en 1,60 m breed, door de inzet van een kleine kraan. De sleuven werden uitgehaald tot op een diepte van ca. 40 cm onder het huidige oppervlak omdat we dan al in de ongestoorde ondergrond zaten.

Voor het boren en toepassen van grootschalige meettechnieken konden we beschikken over de naburige landbouwpercelen die nog volledig vrij waren alhoewel een deel ervan was ingenomen door een met paal en draad afgespannen deel dat mogelijk als weide kon worden gebruikt.

Fig. 4: Het deel van het terrein bestemd voor veldprospectie, boringen en meettechnieken met op de achtergrond het afgespannen deel.

5. Verloop van de activiteiten

Het verloop van de *fieldschool* en de activiteiten die werden uitgevoerd worden hierna geïllustreerd aan de hand van een aantal foto's.

Fig. 5: De eerste 'spadesteken' voor de nieuwe sleuven op zaterdag 26 maart 2014. De bleke ongestoorde bodem komt reeds vlak onder de bouwlaag te voorschijn.

Fig. 6: De twee sleuven met de sporen van de sleuven van het jaar voordien.

Fig. 7: Een luchtbeeld met rechts de sleuven van 2011 en 2012 waar recent een nieuw gebouw werd opgericht en links de sleuven van de fieldschool van 2013 (in geel) en 2014 (in groen). Met dank aan Frank Carpentier.

Fig. 8: De start van de *fieldschool* met de vereiste inleiding en de nodige afspraken door Marianne Toonen.

Fig. 9: De kennismaking met het opgravingsmateriaal en de meetapparatuur.

Fig. 10: Het opstellen en uittesten van de meetapparatuur.

Fig. 11: De studenten leren individueel om de mogelijkheden van de 'total station' toe te passen.

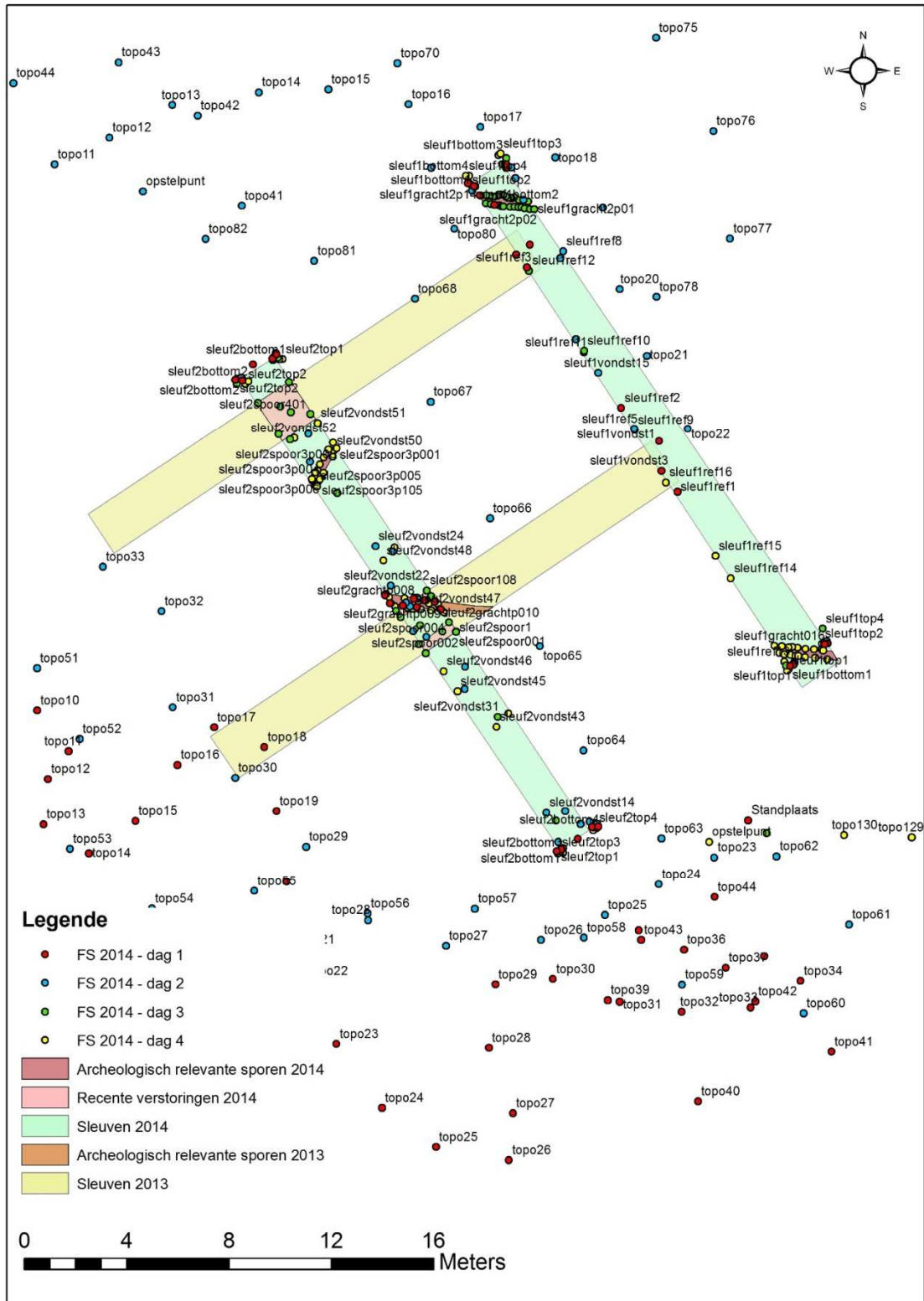

Fig. 12: Een overzicht van de metingen met fictieve en minder fictieve meetpunten.

Fig. 13: Het leren omgaan met de diverse typen van boren en boorresidu's.

Fig. 14: Het analyseren van de boorresidu's uit de ondergrond.

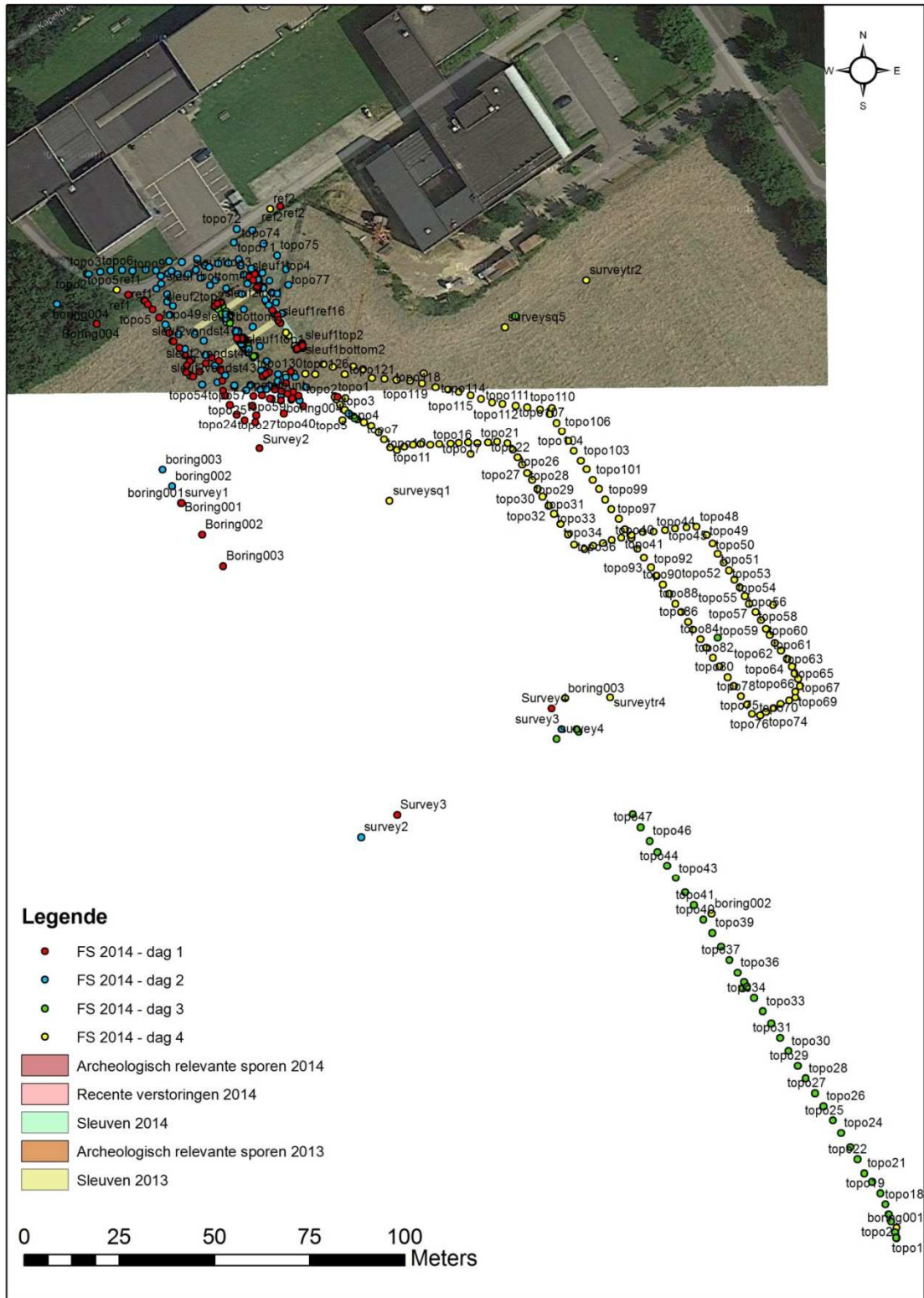

Fig. 15: Een overzicht van de topografische meetpunten en boringen van de diverse dagen.

Fig. 16: Het leren intekenen van de sporen en vondsten in de diverse sleuven.

Fig. 17: In de westelijke sleuf zijn de twee grachten van het onderzoek van de verdiepte profielen in de sleuf van vorig jaar en het verloop van de oudere gracht aangeduid en klaar om ingetekend te worden aan de hand van de gespannen koord en de rolmeter ernaast.

Fig. 18: Een zicht op het verdiepte profiel in de oostelijke sleuf met de sleuf van het jaar voordien nog merkbaar in het profiel, rechts van de opstaande baak.

Fig. 19: Het inteken van het verdiepte profiel van de oostelijke sleuf met fictieve aanvullingen, aangebracht met de spuitbus.

Fig. 20: Een ander beeld van de fictieve sporen in het profiel van de oostelijke sleuf, bedoeld als intekenoefening.

6. Resultaten van de activiteiten

De eerste bedoeling van de *fieldschool* bestaat er vanzelfsprekend in de studenten vertrouwd te maken met de praktijk van de diverse activiteiten die tijdens een standaard archeologische opgraving of prospectie dienen uitgevoerd te worden en als voorbereiding op de terreinstages die ze achteraf voornamelijk buiten de universiteit zullen uitvoeren als onderdeel van hun archeologische opleiding. Door de gewaardeerde inzet van de betrokken studenten en medewerkers werden deze doelstellingen alvast gehaald, zij het niet voor iedereen met een positief resultaat.

Daarnaast zijn er ook de archeologische resultaten van de activiteiten die tijdens de *fieldschool* werden uitgevoerd. Net zoals vorig jaar bleek de ondergrond, beneden de bouwlaag, nagenoeg ongestoord te zijn. De bouwlaag bestond uit een humeuze laag grond van zowat 40 cm dik, met een goede brokkelige structuur. Onder deze bruine bouwlaag bevond zich een bleekbruine lemige laag die ongestoord was en nergens archeologische vondsten bevatte. De overgang tussen de bruine bouwlaag en de bleke laag eronder was scherp afgelijnd alhoewel er wel mollengangen konden worden waargenomen die het homogene beeld enigszins verstoorden.

De dateerbare oppervlaktevondsten (fig. 21) bestonden voornamelijk uit (laat) 19de- en 20ste-eeuwse ceramiek alhoewel er ook oudere stukken bij kunnen zijn. Ook de andere voorwerpen schijnen eerder recent te zijn en zijn erg gevarieerd, van ijzeren voorwerpen (onderdelen van landbouwalaam ?) tot voorwerpen in plastic van huiselijke oorsprong (fig. 22). Dat geeft aan dat de gronden in deze periode bemest werden met stalmest die van de mesthoop op het erf kwam.

Fig. 21: Een overzicht van het geheel van ingetekende vondsten van de oppervlakteprospectie.

Fig. 22: Oppervlakteprospectie: een deel van een plastiekeen wasspeld.

Fig. 23: Oppervlakteprospectie: een 'cartouche' van een jachtgeweer.

Fig. 24: Oppervlakteprospectie: een scherf witgoed.

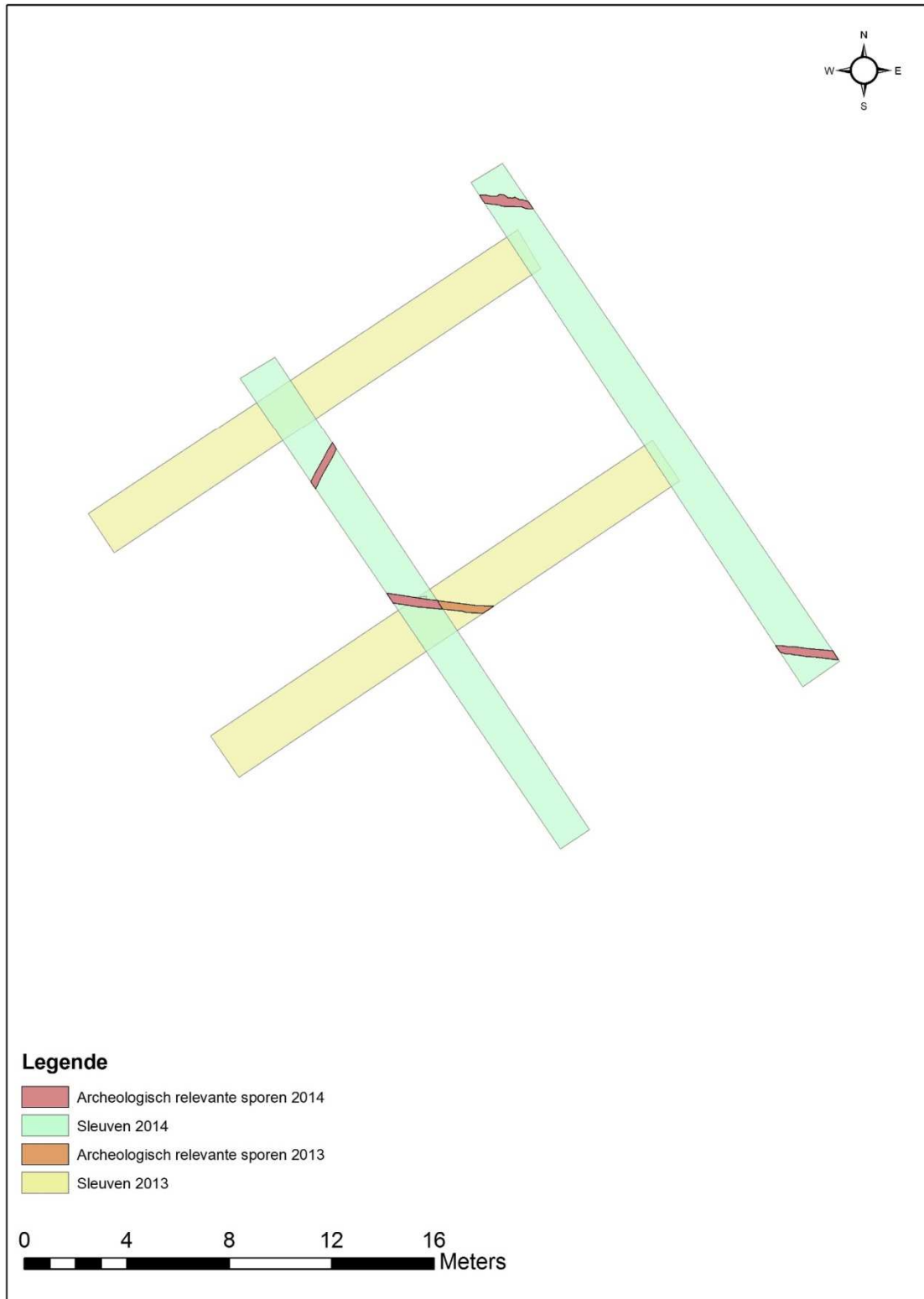

Fig. 25: Een overzicht van de sleuven van 2013 en 2014 en van de relevante sporen die hierin aan het licht zijn gekomen.

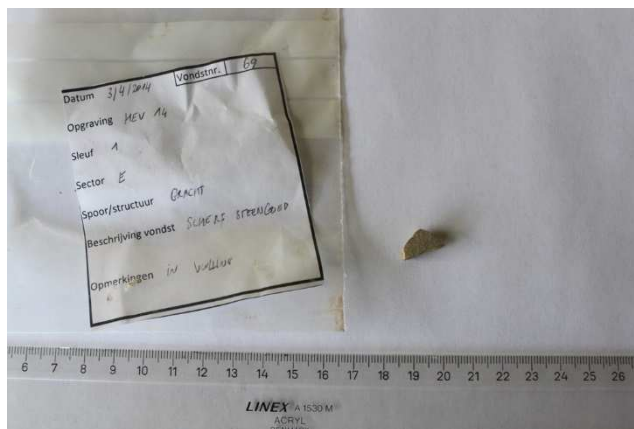
Fig. 26: Het meest noordelijk grachtje dat tot 52 cm onder de bouwlaag werd onderzocht zonder dat de bodem werd bereikt. In de vulling werd een nagel (fig. 27) en een minuskul scherfje steengoed gevonden (fig. 28).

De enige sporen die onder de bouwlaag aan het licht kwamen waren een drietal grachtjes met een verschillende oriëntatie maar die blijkbaar wel tot een zelfde systeem behoren en waarschijnlijk gelijktijdig zijn aangelegd (fig. 25). Ze hebben een breedte van 35-40 cm maar werden niet tot op de bodem opgegraven. De maximale diepte die werd vastgesteld was 52 cm onder de bouwlaag (fig. 26; grachtje bovenaan op de kaart fig. 25). De grachtjes waren moeilijk zichtbaar omdat de vulling meestal nagenoeg identiek was aan de ongestoorde grond maar wel vlekken donkere grond bevatte met dezelfde kleur en samenstelling als de bouwlaag. Vermoedelijk hebben de grachtjes slechts kort open gelegen en werden ze terug gevuld met een slordige mengeling van de oorspronkelijke grond en de bouwlaag. Door de beperkte grootte en mede omwille van de oriëntering lijken ze geen verband te houden met de grachten van de oorspronkelijke perceelsgrenzen die op de kaart van Ferraris zichtbaar zijn (fig. 2). Mogelijk gaat het om draineringgrachten maar de bodem werd niet bereikt omdat we slechts over een prospectievergunning beschikten.

Fig. 27: De nagel uit de vulling van de noordelijkste gracht (fig. 25).

Fig. 28: Het minuskul scherfje steengoed uit de vulling van de noordelijkste gracht (fig. 25).

7. Besluit

Op basis van het beperkte onderzoek blijkt de ondergrond van het terrein geen archeologische sporen of vondstmateriaal van wetenschappelijke waarde te bevatten. Wij danken de universitaire diensten en alle betrokkenen voor de vlotte organisatie van deze *fieldschool 2014*. Achteraf werd het terrein ingezaaid met mais (fig. 29).

Ondanks deze gemakkelijke faciliteiten op de campus van Heverlee willen we voor volgend jaar uitkijken naar andere terreinen die een meer realistisch karakter zouden verlenen aan de omstandigheden van de *fieldschool* en ook meer 'echte' archeologische sporen en wat meer archeologisch materiaal zouden opleveren. Dit zal vanzelfsprekend ook impliceren dat de medewerkers meer tijd zullen moeten besteden aan de uitwerking van de resultaten van een dergelijk onderzoek.

Fig. 29: Het terrein op 22 juni 2014 nadat het werd ingezaaid met maïs.

Op basis van onze positieve ervaringen en van het enthousiasme van de studenten bestaat er in elk geval de intentie om dit opleidingsonderdeel verder te organiseren in het kader van de bacheloropleiding van studenten Archeologie van de KU Leuven.

Fig. 30: De studenten van de lichting 2014 bij het Geo-instituut in Heverlee.